
**TÜRK-RUS İLİŞKİLERİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL REKABETTEN ÇOK YÖNLÜ İŞBİRLİĞİNE - 19
OCAK 2010**

Halit GÜLŞEN

12.04.2009

AVİM

19 Ocak 2010

Osmanlı İmparatorluğu ve Çarlık Rusyası döneminde küresel rekabetin tarafları konumunda olan iki devletin mücadelesi, 1923 yılında Osmanlı İmparatorluğunun yerini Türkiye Cumhuriyetinin, 1991 yılında ise SSCBnin yerini Rusya Federasyonunun alması ile birlikte küresel boyuttan bölgesel boyuta taşınmıştır. İki devlet arasında devam eden bölgesel rekabet ise özellikle son 5 yıllık dönemde yerini çok yönlü işbirliğine bırakmış görünmektedir. Ancak burada bir noktanın altını çizmek gerekmektedir. Türkiye ile Rusya arasındaki bölgesel rekabet bitmemiştir, yalnızca bitmiş gibi görünmektedir. Bu iki devlet arasındaki rekabet, tarihin her devrinde olduğu gibi bundan sonra da devam edecektir. Ancak devam edecek olan bu rekabet, belli konularda işbirliğinin geliştirilmesine engel teşkil etmemektedir.

500 yılı aşkın olan Türk-Rus ilişkileri ele alındığında, tarihin hiçbir döneminde (Kurtuluş Savaşı dönemindeki Atatürk ve Bolşevik yönetimi arasındaki ilişkileri özel olarak konumlandırmak gerekir) iki devlet arasındaki ilişkilerin bu ölçüde yakın olduğu görülmemiştir. İki devlet arasındaki en önemli işbirliği konularını ise, enerji, ticaret, turizm ve müteahhitlik işleri oluşturmaktadır. Başbakan Erdoğan'ın son Rusya ziyaretinde de bu temel konular ele alınmış ve mevcut işbirliğinin geliştirilmesine yönelik adımlar atılmıştır.

Son dönemdeki ikili ilişkilerin en önemli konusu, Türkiyede kurulması planlanan ancak Danıştay tarafından ihalesi iptal edilen nükleer enerji santrali yapımı konusudur. Bilindiği gibi, enerji konusunda Rusyaya bağımlı olan Türkiye, nükleer enerjiye geçerek uzun vadede bu bağımlılıktan kurtulmak istemektedir. Bu noktada anlaşılan odur ki, iptal edilen ihalenin hayata geçirilmesi için Hükümetler arası bir anlaşma imzalanacak ve yeni bir ihale yapımına gerek kalmadan bu süreç planlandığı gibi işletilecektir. Mavi Akım II, Samsun-Ceyhan Boru Hattı Projesi, Tuz gölü doğalgaz depolama tesisleri de enerji konusunda ele alınan diğer başlıklar olmuştur. Ancak bu konularda somut bir sonuca ulaşamamıştır.

İki taraf arasında karşılıklı olarak vizelerin kaldırılması konusu ele alınmış ve bir mutabakata varılmıştır. Ancak bu noktada teknik açıdan düzenlenmesi gereken birçok konu bulunmaktadır. Bu bakımdan kısa vadede böyle bir kararın hayata geçirilmesi güçtür.

Başbakan Erdoğan'ın son Rusya ziyaretini baz almadan, genel olarak Türk-Rus ilişkilerine bakmaya çalıştığımızda, iki ülkenin bazı noktalarda ortak çıkarlarının bazı noktalarda ise çıkar çatışmalarının

mevcut olduğunu söylemek mümkündür. İki ülke arasındaki söz konusu ortak çıkarları ve çıkarların çatıştığı alanları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Ortak Çalışma Alanları:

Türkiye ve Rusyanın işbirliği içerisinde olduğu en önemli konulardan birisini Karadenizin güvenliğinin sağlanması konusu oluşturmaktadır. İki devlet de Karadenize kıyısı olmayan herhangi bir başka gücün burada rol almasını istememektedir. 2008 yılının Ağustos ayında Rusya-Gürcistan arasında çıkan savaşın ardından ABDnin insani yardım yollamak amacıyla boğazlardan geçerek Karadenize gemilerini yollaması Montrö Sözleşmesinin delinip delinmediği konusunun tartışılmasına neden olmuştur. Ancak bu noktada Türkiye net bir tavır sergilemiş ve anlaşma gereğince yabancı gemilerin burada 21 günden daha fazla kalamayacağını deklare etmiştir. ABD, giremediği tek deniz olan Karadenize de girmek ve burada da etkili olmak istemektedir. Fakat hem Türkiye hem de Rusya ABDnin bu çabasına karşı ortak bir tutum sergilemektedir.

İki devletin politikalarının birbirine yakın olduğu bir başka nokta, Irak konusudur. Türkiye ve Rusya, Irakın ABD tarafından işgali öncesi ve sonrasında beyan ettikleri açıklamalarında, Irakın toprak bütünlüğünden yana olduklarını dile getirmişlerdir. Özellikle TBMM tarafından reddedilen tarihî 1 Mart teskeresi, Rusya tarafından olumlu karşılanmış ve Rus basınında Türkiyenin diğer devletlerden bağımsız karar alma sürecine vurgu yapılmıştır.

Orta Doğuda iki ülkenin benzer yaklaşım sergilediği bir diğer konu, İsrail-Filistin sorunudur. Uluslar arası platformda adil bir çözüm iki tarafın da ortak temennisidir ve iki ülke de İsrail ve Filistin arasında barışın sağlanmasına yönelik bir nevi arabuluculuk girişimlerinde bulunmuşlardır.

İki ülke arasında her geçen gün artan ticaret hacmi ise, ülkelerin geliştirmek istedikleri başka bir alandır. İnşaat, enerji ve turizm iki ülke arasındaki ticaret hacmini artıran en önemli sektörler olarak karşımızda durmaktadır. Bu noktada Türkiye aleyhine bir durum söz konusudur, Türkiyenin karşılıklı ticaret dengesini sağlaması gerekmektedir. Ancak şu anda Rusyanın Türkiyenin en büyük ticaret ortağı seviyesine ulaşması, başlı başına iki ülke ilişkilerinin ileri bir aşamaya geçmesi bakımından önem arz etmektedir.

Rusyanın Dünya Ticaret Örgütüne üyelik talebinin Türkiye tarafından desteklenmesi, iki ülke arasındaki görüş birliğinin yansıdığı bir başka nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya Federasyonu uzun süredir Dünya Ticaret Örgütüne üye olmak istemekte fakat bu konuda henüz ABD ile bir anlaşmaya varamamış durumdadır. Türkiye ise, bu süreçte Rusya Federasyonunun girişimlerini desteklediğini dile getirmiştir.

Enerji konusu ise Rusya ve Türkiyenin hem ortak çalışma alanı hem de rekabet alanı olarak değerlendirilebilir. Türkiye ihtiyaç duyduğu doğalgazın yaklaşık olarak %70ini Rusyadan satın almaktadır. Nükleer enerji santrali konusunda da Rusya ile ortak bir zeminde çalışılmaktadır. Ancak enerji alanındaki bu işbirliği, Nabucco gibi projelerle alternatif enerji güzergâhı oluşturma noktasında Rusya ve Türkiyeyi, açıkça dillendirilmek istenmese de, karşı karşıya getirmektedir.

Çatışma Alanları:

Rusya ve Türkiye arasında karşılıklı olarak politikaların uzlaştığı noktaların yanı sıra, sorunların olduğu noktalar da bulunmaktadır.

Hatırlanacağı üzere Kosovanın bağımsızlığı dünyadaki birçok ülke tarafından tanınmış ve Kosova yeni bir devlet olarak dünya devletleri arasındaki yerini almıştır. Kosovanın bağımsızlığını tanıyan ülkeler arasında Türkiye de bulunmaktadır. Ancak Rusya Federasyonu Kosovanın bağımsızlığına büyük tepki göstermiş ve bunun bölge açısından olumsuz bir örnek teşkil edeceğini belirtmiştir.

2008 yılının Ağustos ayında Rusya-Gürcistan arasında çıkan savaş sonucunda G.Osetya ve

Abhazya bağımsızlığını ilan etmiş ve bu durum Rusya Federasyonu tarafından tanınmıştır. Ancak Rusya bu konuda yalnız kalmıştır. Bu süreçte Türkiye'nin sergilediği tutum ise, Gürcistanın toprak bütünlüğünden yana olmuştur. Hatırlanacağı üzere o dönemde Gürcistan sorunu ile ilgili Türkiye'nin Moskova büyükelçisi Halil Akıncı yaptığı değerlendirmede Türkiye'nin Gürcistan savaşı sırasında Amerikan savaş gemilerine boğazları açmasının 1936 tarihli Montrö Anlaşmasının bir gereği olduğunu hatırlatarak, Rusyanın Ankaranın söz konusu anlaşmaya uygun hareket etmesinden gayet memnun olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin tavrının Gürcistanın toprak bütünlüğünden yana olduğunu belirten Halil Akıncı Tabi, o bölgede sorunlar bulunmaktadır. Bu nedenle biz, Kafkas İşbirliği ve İstikrar Platformu inisiyatifini ortaya attık. Bu Platform sayesinde, başta Kafkasyadaki gerginliği azaltmak, daha sonra da bölgedeki tüm sorunları çözmeyi ümit ediyoruz sözlerini kullanarak Türkiye'nin bu konudaki yaklaşımını dile getirmiştir. Türkiye ve Gürcistan arasında uzun süredir devam eden olumlu ilişkiler bulunmaktadır. Bu sorunda da Türkiye, Gürcistanın politikasını destekleyen bir tutum sergilemiştir.

İki ülkenin yürüttüğü politikalarla bakıldığında, karşımıza çıkan bir başka anlaşmazlık noktası ise Ukrayna ve Gürcistanın NATO üyelik talebidir. NATO üyesi bir ülke olarak Türkiye, Ukrayna ve Gürcistanın bu talebine olumlu yaklaşmaktadır. Rusya ise, böyle bir durumu ulusal güvenliğine tehdit olarak algılamaktadır. Ukrayna ve Gürcistanın orta ve uzun vadede gerçekleştirebilecek muhtemel NATO üyeliğine, ya da bu sürecin ciddi bir boyut kazanması durumuna Rusyanın vereceği tepkinin çok sert olacağı açıktır. Nitekim Rusya, gerektiğinde çekinmeden askerî güç kullanabileceğini Gürcistan savaşı ile bir kez daha dünya kamuoyuna göstermiştir.

İki ülke arasındaki ilişkilerdeki bir başka sorun ise, Rusyanın PKK'yı terör örgütü olarak kabul etmemesidir. Dünyadaki birçok ülke tarafından terör örgütü olarak kabul edilmesine ve Türkiyede yıllardır sürdürdükleri terörist faaliyetlerin net olmasına rağmen, Rusyanın bu eli kanlı örgütü terör örgütleri listesine almaması iki ülke yönetimleri ve halkları arasındaki gelişen işbirliğine önemli bir darbe vurmaktadır. Rusya Federasyonunun PKK'yı terör örgütü olarak kabul etmemesinin hiçbir izahı olamaz ve Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından kabul edilemez. Bu bakımdan Rusyanın bu konudaki tutumunu tekrar değerlendirmesinin, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine çok büyük katkı sağlayacağı Rusya tarafından göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Aksi takdirde, ileride yaşanabilecek sorunlarda bu tür konular gündeme gelebilecek ve bu durum iki ülke ilişkilerine zarar verecektir.

Rusya Parlamentosu alt kanadı Dumanın 2005 yılında sözde soykırımı tanınması iki ülke ilişkilerine zarar veren en önemli konulardan biridir. Bu iddianın yalan olduğunun ispatlandığı birçok kaynak Rus arşivlerinde mevcuttur. Bu konuda yalnızca 1917 yılının sonlarında ve 1918 yılının ilk aylarında Erzurum ve Erzincandaki Ermeni terörüne bizzat tanıklık eden Rus Yarbay Tverdohlebofun anılarına bakmak bile yeterli olacaktır. Hatta o kadar geriye gitmeye de gerek yoktur. Asala terörü ve katlettiği aziz şehit diplomatlarımızın görüntüleri hafızalarımızdaki tazeliğini korumaktadır. Bu bakımdan, tüm gerçekler apaçık ortadayken, parlamento kanadının böylesine büyük bir yalan ve iftira kampanyasına alet olması, Türkiye tarafından asla kabul edilemeyecek bir durumdur. Devletlerin her şeyden önce, gerçeklerin saptırılmaması konusunda tarihe karşı sorumlu oldukları gerçeği unutulmamalıdır.

Kıbrıs sorunu konusunda Rusyanın Güney Kıbrıs Rum Kesimine verdiği destek, Rusya Türkiye arasında sorun olarak göze çarpan bir başka nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası platformlarda meydana gelen gelişme ya da görüşmelerde Rusya, GKRK tezlerini savunan bir politika izlemektedir.

İki ülke arasındaki bir başka anlaşmazlık konusu ise Kuzey Kafkasya üzerinde yaşanmaktadır. Rusya, Kuzey Kafkasya Cumhuriyetlerinde meydana gelen karışıklıklar ya da suikastlar sonucunda devamlı olarak Türkiye'ye suçlamalar yöneltmektedir. Rusya, özellikle Çeçenistan konusunda büyük

hasiyet göstermekte ve devamlı suretle Türkiyenin Çeçen direnişçilere destek verdiğini iddia etmektedir.

Türkiyenin alternatif enerji koridoru olma düşüncesi de, Rusya ile sorun yaratabilecek bir konudur. Özellikle Bakü-Tiflis-Ceyhan projesine Rusya uzun süre muhalefet etmiş, ancak daha sonra bu konuda somut bir değişiklik yaratamayacağını anladığında proje hakkında olumlu cümleler kurmaya başlamıştır. Şu anda iki taraf arasında tartışmaya neden olan bir başka proje ise, Nabucco projesidir. Hazar ve Orta Asya enerji kaynaklarını Rusyayı baypas ederek Avrupaya ulaştırmayı amaçlayan bu projeye Rusya tarafının ciddi muhalefeti bulunmaktadır. Rusya, bu projenin gerçekleştirilebilmesinin önünde birçok engel bulunduğunu öne sürmektedir. Bunların başında ise, henüz Hazarın hukuki statüsünün belirlenmemiş olması gelmektedir. Ancak Türkiye, Rusyaya olan enerji bağımlılığı göz önünde bulundurulduğunda, alternatif enerji geçiş güzergâhı projelerinde rol alarak, enerjide merkez geçiş ülkesi olma konumunu güçlendirecek adımlar atmaktan çekinmemelidir.

Sonuç:

Görüldüğü gibi, Türk-Rus ilişkilerinde önemli ilerlemeler sağlanmış olmasına rağmen, birçok noktada görüş farklılıkları da bulunmaktadır. Ancak bu durum ilişkilerin geliştirilmesine engel değildir. Örneğin İran ve Rusya bölgesel alanda rakip olmalarına rağmen, nükleer enerji konusunda işbirliği yapmaktadır ve Rusya, İrana ambargo uygulanmasına karşı çıkmaktadır. Diğer taraftan Amerika ve Rusya tarihin her döneminde küresel alanda büyük bir rekabet içinde olmalarına rağmen, nükleer silahların azaltılması konusunda ortak çalışmaktadırlar. Türk-Rus ilişkilerini de bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. İki devletin her geçen gün mevcut işbirliğini artırmaya yönelik adımlar atmaları, aralarında sorun olmadığı anlamına gelmemelidir ve bu yönde bir pembe tablo çizmek yanlıştır. Türkiye ve Rusya özellikle Kafkasya ve Orta Asyada, dillendirilmemesine rağmen, nüfuzlarını artırmaya yönelik politikalar izlemeye devam edeceklerdir. Bu süreçte zaman zaman gerginlikler de yaşanacaktır. Ancak bunların hiçbirisi, ikili ilişkilerin geliştirilmesinin önünde bir engel teşkil etmemektedir.

Kaynak/Source: